

Jautrumo poetika Giedrės Kazlauskaitės kūryboje (šiuolaikinės lietuvių poezijos štrichai)

Akvilė Rėklaitytė

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Lietuva

E-mail: reklaityte@liti.lt

<https://orcid.org/0000-0002-8314-1073>

<https://ror.org/050gfgn67>

Santrauka. Straipsnyje, remiantis XX a. pabaigos postmodernistine estetika kaip atskaitos tašku, aptariama pakitusi šiandieninės poezijos kalba, kurioje ryškėja etinis jautrumas ir atgimstančios lyrinės intonacijos. Pasitelkus atidžiojo skaitymo ir diskurso analizės principus, Giedrės Kazlauskaitės rinkinio *Marialė* eileraščiai analizuojami dviem lygmenimis: teminiu požiūriu, atkreipiant dėmesį į lyrinio „aš“ politinį ir socialinį angažuotumą, išryškėjanti naujose tradicinių sampratų, tokių kaip tėvynė, šeima, religingumas, interpretacijose; retoriniu požiūriu analizuojama Kazlauskaitės poezijai būdinga ironija ir lyriškumas kaip tiesioginis kalbėjimas apie jausmus. Tematikos ir raiškos lygmenimis atsiskleidžiantis subjekto etinis jautrumas siejamas su viena metamodernybės tendencijų – vertybiškai orientuota etine ir emociine pasaulio percepcija kaip atsvara šiandieninio pasaulio dirgikliams.

Raktažodžiai: metamodernizmas, jautrumas, naujasis nuoširdumas, post-ironija, Giedrė Kazlauskaitė, šiuolaikinė poezija, lyrika.

A Poetics of Sensibility in Giedrė Kazlauskaitė's Poetry (Studies in Contemporary Lithuanian Poetry)

Abstract. This article, taking the postmodernist aesthetics of the late twentieth century as a point of departure, discusses the transformed language

Received: 22/1/2026. Accepted: 25/2/2026.

Copyright © 2025 Akvilė Rėklaitytė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

of contemporary poetry, in which ethical sensibility and renewed lyrical intonations become increasingly prominent. Drawing on the principles of close reading and discourse analysis, the poems in Giedrė Kazlauskaitė's collection *Marialė* are examined on two levels: thematically, with attention to the political and social engagement of the lyrical "I," as revealed through new interpretations of traditional concepts such as homeland, family, and religion; and rhetorically, through an analysis of the irony characteristic of Kazlauskaitė's poetry and its lyricism as a direct expression of feelings. The ethical sensibility of the speaking subject, manifested both in thematic concerns and in modes of expression, is associated with one of the tendencies of metamodernism – a value-oriented ethical and emotional perception of the world as a counterbalance to the to the overstimulation of contemporary life.

Keywords: metamodernism, sensibility, new sincerity, post-irony, Giedrė Kazlauskaitė, contemporary poetry, lyric poetry.

Giedrės Kazlauskaitės eilėraščių rinkinys *Marialė* (LRSL, 2025) tapo akstinu nuodugniau apmąstyti šiuolaikinę ties tūkstantmečių riba brendusios, vadinamosios tūkstantmečio kartos (*millennials*)¹ poeziją. Kad yra ką svarstyti apie šios kartos kūrybos specifiką, tampa aišku giliau pasidomėjus lietuviškuoju postmodernizmu, kultūroje ir literatūroje labiausiai pasireikšusiu pirmuoju nepriklausomybės dešimtmečiu. Galima apibendrinti, kad tuo laiku kultūra Lietuvoje rutuliojosi bent dviejų krypčių įtampoje: tarp konservatyviosios elitistinės kultūros vizijos ir postmodernizmo, tada suprasto kaip avangardas². Kaip kontrastas tokiam poso-

¹ Pasauliniu mastu ši generacija – pirmoji, augusi globalizacijos ir kompiuterizacijos sąlygomis – dažnai vadinama tūkstantmečio (*millennial*) karta. Iš pradžių terminas taikytas amerikiečiams, gimusiems 1981–1996 m. (Dimock 2019), tačiau greitai imtas vartoti universaliai dėl panašių šios kartos patirčių visose neoliberalios ekonomikos šalyse. Taip pat žr.: Žilinskienė, Kraniauskienė 2025: 16–19.

² 10-ojo dešimtmečio jauniems lietuvių menininkams imponavo postmodernizmo teoretikų pabrėžiamas kultūros būklės „pamėkliškumas“, „šizofreniškumas“, „reliatyvizmas“ (Jankauskas 1993). Šie bruožai atpažįstami 10-ojo dešimtmečio dailėje (žr. Trilupaitytė 2007: 15; Grigoravičienė 2017: 205), taip pat literatūroje: pavyzdžiui, Herkaus Kunčiaus ankstyvoji proza, Valdo Gedgaudo, Manto Gimžausko, Benedikto Januševičiaus, Tomo S. Butkaus, Arūno Sprauliaus, Gintaro Grajausko, Neringos Abrutytės ankstyvoji kūryba ir kt.

vietiniam postmodernizmui išryškėja šiuolaikinė (maždaug nuo šio tūkstantmečio pradžios atpažįstama) estetinė kalba: pastarųjų kelerių metų poezijos tyrimuose išskiriami autobiografiškumo, išpažintinio atvirumo, traumos ir psichoterapijos aspektai (žr. Bernotas 2022; Pulkauninkė 2024). Pastebima, kad šiandieninė poetinė kalba pasižymi emociniu, politiniu, ekologiniu, posthumanistiniu sąmoningumu (žr. Kaziliūnaitė 2020; Starodubova 2025), pusiau ironišku sentimentalumu³.

Aptariamos generacijos literatūrinė raiška sistemiškai kol kas menkai tyrinėta, tačiau Kazlauskaitės kūryba sulaukia dėmesio recenzijose, universitetų studentų darbuose, paskelbtas mokslo straipsnis apie Kazlauskaitės poezijoje atraminę kultūros ir barbariškumo priešpriešą (Sadauskaitė 2021). Ugnė Žemaitytė magistro darbe (2025) Kazlauskaitės poezijai būdingą išpažintiškumą interpretuoja kaip metamodernistinės poetikos bruožą (šiuo požiūriu ir mūsų tyrimas paliečia panašią problematiką). Vis dėlto manytina, kad vien išpažintiškumo aspektas, nors šiuolaikinėje poezijoje tapęs kone konvencija (žr. Cibauskaitė 2018), iki galo nepaaiškina šiuolaikinės poetikos specifikos. Vadinamąjį išpažintiškumą persvarsto Jurga Jonutytė (2026) knygos *Marialė* recenzijoje, pabrėždama eilėraščių prasmes – netektį, skausmą, laikinumą – ne vien kaip asmeninės patirties momentus, bet kaip emocinį mūsų laikų turinį. Neringa Butnoriūtė (2025) *Marialės* recenzijoje Kazlauskaitės poetikai būdingus vidinius prieštaravimus taip pat sieja su šiuolaikinės kultūros būkle. Viktorija Daujotytė (2024) atkreipia dėmesį į Kazlauskaitės poezijos empatiškumą, socialumą, politinį sąmoningumą („toli siekiantis jos žvilgsnis – ir iki Gazos, iki įkaitų, moterų su vaikais, iki Jeruzalės kardinolo...“).

³ Šie bruožai daugiau mažiau būdingi minėtosios tūkstantmečio kartos autorių poezijai – pavyzdžiui, Gretos Ambrazaitės, Dovilės Bagdonaitės, Simono Bernoto, Ramunės Brundzaitės, Linos Buividavičiūtės, vos vyresnio Mariaus Buroko, Nerijaus Cibulsko, Vaivos Grainytės, Austėjos Jakas, Aušros Kaziliūnaitės, Vitalijos Maksvytės, Mindaugo Nastaravičiaus, Tomo Petruolio, Ievos Rudžianskaitės, Vytauto Stankaus, Kristinos Tamulevičiūtės, Ievos Toleikytės, Indrės Valantinaitės ir kitų.

Mindaugas Kvietkauskas (2025) recenzijoje, remdamasis Vytauto Kubiliaus 2000 m. įžvalga apie tuometės poezijos daiktavardėjomą kaip „depoetizacijos“ tendenciją, šiandieninėje poetų kūryboje pastebi atvirkštinę linkmę – grįžimą prie „poetizacijos“ ir fiksuoja knygos *Marialė* poetikos bruožą – jautrumą estetikai („Keista: be postmodernaus įtarumo“, – sakoma recenzijoje). Taigi, recenzentai pastebi tam tikriems postmodernizmo aspektams oponuojantį Kazlauskaitės poezijos *jautrumą* – etinį ir estetinį, – tačiau iki šiol jis nekonceptualizuotas platesniame kultūrologiniame kontekste. Šiame straipsnyje kaip tik ir siekiama išanalizuoti Kazlauskaitės poezijos subjektyvumo pobūdį, atsižvelgiant į šiuolaikinės kultūros teorijas ir keliant klausimus: kokie, ir kodėl būtent šie, pasaulio aspektai aktualizuojami lyrinio „aš“ perspektyvoje, koks emocinis santykis su pasauliu kuriamas.

Būtų galima pastebėti, kad „jautrumas“ nėra jokia išskirtinė šiuolaikinės meninės kūrybos savybė: apskritai lyrinis subjektas negali būti nejautrus, kitaip būtų neįmanoma pati lyrika; tačiau, žvelgiant istoriškai, kultūros raidoje būta epizodų, kai subjektyvumą ir jautrumą stengtasi eliminuoti iš poezijos (pavyzdžiui, avangardinis menas ir literatūra pabrėžė formos eksperimentiškumą, depersonalizuotą meninę raišką; postmodernizmas propagavo dekonstrukcinę estetiką, intertekstualumą, reliatyvizmą), o šiandien kultūra vėl gręžiasi į subjektyvumą ir jautrumą⁴. Žodis *jautrumas* (*sensibility*) kultūros istorijoje aktualizuotas seniai⁵, tačiau šiame tyrime, plėtojamame kultūros studijų ir literatūrologijos sankirtoje, jis suprantamas kaip etosas – dominuojantis lyrinio subjekto pasaulėvokos aspektas, percepcinė-afektinė konfigūracija, apimanti pojūčius, emocijas, etinę laikyseną. Siekiant atskleisti poezijoje perteikiamo jautrumo pobūdį – subjekto jausenų ir ver-

⁴ Šios tendencijos pradmenis literatūros teorijoje yra aptarusi Nijolė Keršytė (2000).

⁵ Susan Sontag esė „Atsižadėjime interpretavimo“ (2020 [orig. 1966]) propagavo „jautrumą“ (*sensibility*) kaip estetinį ir emocinį, t. y. ne racionalizuotą, meno kūrinio patyrimą.

tybinių orientacijų visumą, – straipsnyje taikomas interpretacinis literatūros analizės metodas, derinantis atidujį skaitymą, diskurso analizės elementus ir teorinį konceptualizavimą. Jautrumo etosas Kazlauskaitės kūryboje analizuojamas sąlygiškai išskiriant du jautrumo raiškos lygmenis – teminį (susijusį su idėjomis, vertybėmis) ir retorinį (susijusį su poetinės kalbos raiška).

Jautrumo modalumai teminiame lygmenyje

Sąmoningumo kaita geriausiai atsiskleidžia tradicinių vaizdinių, tokių kaip šeima, tėvynė, religija, interpretacijose – Kazlauskaitės poezijoje jomis reaguojama į šiandieninį socialinį ir politinį kontekstą (kaip knygos viršelyje įvardija pati autorė: „Kai kurie eilėraščiai eseistiniai, dar kiti – publicistiniai“). Eilėraščiuose pasitelkiami metoniminiai vaizdiniai yra nuorodos į konkrečius pastarųjų laikų geopolitinius ir socialinius įvykius: pavyzdžiui, eilėraštyje „Didysis yra Ramusis“ (p. 12–13) kalbančioji sako atiduodanti „tėvynės idėją pabėgėliui iš Afganistano“ („tegu jis pasitiesia ją kaip kilimėlį, / apsikloja kaip miegmaišiu“). Šiuo poetiniu vaizdiniu užsimenama apie Lietuvai 2021-aisiais tekusį iššūkį, kai, Baltarusijos režimui tarpininkaujant, tūkstančiai migrantų iš karų ir politinio nestabilumo zonų Sirijoje, Afganistane, Afrikoje nelegaliai atvyko į Lietuvą, čia sukeldami humanitarinę problemą. Eilėraštyje reaguojama į realią sociopolitinę situaciją, iš apibendrinto kolektyvinio veikėjo – pabėgėlių, emigrantų – išskiriant individualų žmogų su jį kamuojančiu išgyvenimo rūpesčiu. Eilėraščio kalbančioji, svarstydamą, kas jai pačiai yra tėvynė, vartoja vokišką sąvoką *Heimat*, nusakančią emocinį ryšį su namais, tėvynė, vieta, kurioje žmogus jaučiasi savas. Taigi derinama dviejų planų optika: savo šeimos istorija ir katastrofismo persmelktas globalusis planas. Eilėraštyje, viena vertus, išsakomas dėkingumas tėvams už gyvenimą, kreipiantis į tėvus jų neidealizuojant („Esu dėkinga jums, mano tėvai, už beprotybę savo galvoj“; „Esu dėkinga, <...> / kad neįjuntų jums nuoskaudų, kurias įžiebė psichoanalizė“; „Esu dėkinga, kad mane, kaip ten

bebūtų, sukūrėt“). Kita vertus, kalbančiosios neapleidžia nerimas dėl pasaulio ir kitų, ypač jaunų, žmonių, kurie gali ir nesulaukti ateities savo potencialui išskleisti ir įprasminti:

Lituanistikos skaitykloje taip šnabždasi ukrainiečiai.
Daugybė davidų bowių netaps davidais bowiais.

Jokių heideggerių, jokių paulių de manų, jokių bachtinų,
vien branduoliniai ginklai Ramiojo šiaurėje.

<...>

Matėme, kaip kartojasi tai, apie ką šaukėme *daugiau niekada*
ir bijojome ką nors pasakyti, nes žemynams nereikia vieniems kitų.

Minimi branduoliniai ginklai vandenyne sietini su 2023 m. Rusijos deklaracijomis apie branduolinio povandeninio laivyno plėtrą šiaurinėje Ramiojo vandenyno dalyje ties Kamčiatka. Kalbančiosios požiūriu, pasaulio siaubas toks beviltiškas ypač dėl to, kad apie jį neišeina kalbėtis su tais, kurie pagal deklaruojamas vertybes turėtų būti žmonijos gerovės pusėje: eilėraštyje ironiškai nuskamba globaliai populiarius lozungas „Daugiau niekada“ (*Never again*), primenantis Holokaustą ir kitus nusikaltimus žmonijai bei Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos įpareigojimus (žr. Baer, Sznaider 2016: 1). Beviltiškumą stiprina išsakoma baimė atvirai kalbėti apie nelaimes ir vienišumo pojūtis globalizuotame, tačiau susipriešiniusiame pasaulyje („ir bijojome ką nors pasakyti, nes žemynams nereikia vieniems kitų“). Pastaroji strofa leidžia galvoti apie šiandienines galimybes žmonėms iš skirtingų žemynų tiesiogiai komunikuoti ir šauktis vieniems kitų pagalbos, tačiau, nors žmonės atrodo lengvai pasiekiami, iš tikrųjų dauguma – ypač jeigu gyvena toliau nuo atviro karo zonos – nieko apie „ne savo karą“ nenori girdėti (šią eilėraščio neveltį galima sieti su nuo 2022-ųjų nuolatinėmis Europos šalių ir Amerikos derybomis dėl paramos Rusijos užpultai Ukrainai arba su Gazos Ruožo palestiniečių, 2023 m. spalį vėl tapusių „Hamas“ ir Izraelio karo įkaitais, situacija). Taigi, tradicinė tėvynės idėja, nuo kurios pradedamas eilėraštis, yra ne galutinis

taškas kalbančiosios vertybiniame horizonte: supaprastintą, tik su savo valstybe siejamą tėvynės sampratą ji palieka tiems, kuriems dabar ji aktuali, – pavyzdžiui, bėgliui nuo Talibano režimo, 2021 m. perėmusio valdžią Afganistane („Atiduodu tėvynės idėją pabėgėliui iš Afganistano“). Subjektės žvilgsnis į tėvynę, pradėdant savo šeimą, tėvais, plečiasi iki katastrofas patiriančių kraštų (su jais tapatinamasi kalbant daugiskaitos pirmuoju asmeniu: *matėme, šaukėme, bijojome*) iki kitų žemynų, iki planetos mutavimo kaip žmonijos neatsakingumo (plastiko taršos) padarinių:

Didžiausias yra Ramusis,
pakaustęs mažus vėžliukus plastiko šiukšlėmis;
burbulų cistos arbatoje,
arbūzas kaip uoga.

Eilėraštyje Ramusis vandenynas interpretuojamas kaip žmonijos pasąmonės iracionalusis pradai, nenuspėjamai veikiantis pasaulyje ir kaip, Hannah'os Arendt (2015 ([1963]) žodžiais, „banalus“ blogis. Kazlauskaitės poezijoje politinis sąmoningumas ir socialinis jautrumas transformuoja asmeninį nerimą į egzistencinį rūpestį dėl planetos gamtos ir žmonijos likimo.

Aptartame eilėraštyje iškyla ir šeimos tema. Kaip *matėme*, kalbančioji šeimos neidealizuoja, pripažįsta žmogišką netobulumą, suvokia vienu kitiems daromas skriaudas („Esu dėkinga jums, mano tėvai, už beprotybę savo galvoj“). Viena ryškiausių prigimtinės šeimos dramos ašių yra eilėraščių kalbančiosios homoseksualumas, su kuriuo tėvams sunku susitaikyti (kaip sakoma eilėraštyje „Birželis“ (p. 60–61): „Tėvams buvo gėda, kad esu lesbietė, / Todėl jie nuo manęs atsiribojo“). Vis dėlto šios įtampos, kylančios dėl tradicinių vaizdinių bei lūkesčių ir individualios savasties neatitikimo, Kazlauskaitės poezijoje nelieka dėmesio centre: kalbančioji, žvelgdama iš egzistencinės perspektyvos, gali pasakyti tėvams: „Nejuntu jums nuoskaudų, kurias įžiebė psichoanalizė“ (eil. „Didysis yra Ramusis“). Šeimos istorijoje akcentuojamos ne skriaudos, bet gyvenimo ir skirtingų likimų tėkmė: „Esu dėkinga, kad mane, kaip ten bebūtų, sukūrėt, / ir tai veikiausiai buvo švelni ruja“ (ten pat). Netobulų

žmonių bendrystė, kartais paremta galbūt vien instinktais, tėra laikinos aplinkybės, nykstančios mizanscenos, tarp kurių vis tiek eina į priekį gyvenimas – nuo pirmojo žmogaus Adomo sukūrimo iki dabarties (eil. „Rarotos“, p. 31). Asmens gyvenimas suvokiamas kaip sudarytas iš ankstesnių šeimos narių gyvenimų patirties („iš kurių atplaišėlių nusilipdžiau“ – eil. „Rarotos“; „iš glūdumos / per daugybę žmonių, dėl kurių tu atsiradai“ – eil. „Primokiau tave visokių išnykusių žodžių...“, p. 43). Kalbančioji ir savo dukroje įžvelgia dalį savęs („Iš kur tavyje visa tai, kas buvo ir manyje?“ – eil. „Stojamieji egzaminai“, p. 20). Vis dėlto lyrinis „aš“ savo tapatybę tik iš dalies sieja su šeimos istorija („Visad buvau svetimkūnis šeimos istorijoje. / Vengiau gimtųjų vietų, prisirišau prie svetimų. / Užtat turiu kitų saitų, ne kraujo mirusiųjų.“ – eil. „Rarotos“). Už šeimos ryšius svarbesni yra asmeniniai, ne kraujo saitai, o šeimos bendrystė lieka kaip pareiga – etinis principas arba dekalogo įsakymas gerbti (eil. „Birželis“, p. 60–61). Kartu tai, kas šeimoje patirta kaip „meilės kalba“, nors ir netobula, gali tapti viena iš gyvenimo atramų (eil. „Primokiau tave visokių išnykusių žodžių...“). Tokia neidealizuojama šeimos samprata Kazlauskaitės poezijoje, nesileidžiant į šeimos traumų analizes, byloja apie modernaus individualizmo ir sykiu egzistencinės perspektyvos svarbą poetiniame pasaulėvaizdyje.

Vien aptariamo rinkinio pavadinimas leidžia galvoti apie metafizinės perspektyvos ilgesį distopiškų grėsmių ir tragedijų persmelktame pasaulyje. Metafizinio jautrumo motyvas vis pasikartoja: pavyzdžiui, eilėraštyje „Marijos kapinėse“ (p. 28) kalbančioji sako dažnai ateinanti į apleistas kapines, kur daug Mergelės Marijos skulptūrų-antkapių, ir kreipiasi ne į vieną Mariją, kaip įprasta katalikų tradicijoje, bet į daugybę Marijos skulptūrų tarsi į daugelį Marijų:

O gerosios dievų motinos,
jūs suprantate tik karoliukų mantras,
apie kitką negaliu papasakoti.

Ateinu pas jus, beveik beraštes,
pažįstančias juodąją bedugnę.

Skulptūros, į kurias kreipiamasi, apibūdinamos: „Asketės, kaip ir mano mama. / Stipresnės už terakotinę armiją“ – skulptūrų išstvermingumas lyginamas ir su mamos būdu, ir su laikui atspariu, prieš daugiau nei 2200 metų Kinijoje įkurtu, kapinynu – molinių karių, arklių ir vežimų skulptūrų parku. Mėginimas užmegzti pokalbį su skulptūromis ironizuoja netikinčiųjų arba kitatikių požiūrį į katalikų santykį su relikvijomis, kuris iš šalies gali atrodyti kaip gipso stabų garbinimas. Tačiau ironijos tikslas čia – ne pašiepti tikinčiuosius ir tikėjimą, bet kelti bendresnį, Kazlauskaitės eilėraščiuose vis išryškėjantį klausimą: kuo dabar tikima? Koks asmeninio tikėjimo santykis su apčiuopiamomis pamaldumo formomis (skulptūromis, rožinio karoliukais, brevijoriuje aiškiai apibrėžtomis maldų formulėmis (eil. „Sausis“, p. 52–53)? Ar materialiuose pamaldumo ženkluose įmanoma atrasti dvasinių prasmų, t. y. dvasinę bendrystę ir solidarumą su visomis – danguje ir žemėje esančiomis, „juodąją bedugnę“ pažinusiomis, su tomis, kurių „Veidai romūs / net jei atėmė vienintelį vaiką“ (eil. „Marios kapinėse“)? Kazlauskaitės eilėraščių kalbančioji, gyvendama katalikiškoje kultūroje ir susidurdama su materialiais pamaldumo ženklais (skulptūromis, rožiniais), nors gerbia tradiciją ir ja remiasi, vis dėlto ieško asmeninio autentiško santykio su Dievu ir konservatyvia religijos institucija (štai eilėraštyje „Popiežiaus apsilankymas“ (p. 23–24) kalbančioji minioje laukia atvykstančio popiežiaus ir svarsto religijos hierarchijos viršūnės nepasiekiamumą toms, kurios gimusios moterimis).

Dažnu atveju eilėraščiuose kalbėdama apie tikėjimą subjekte pasitelkia švelnią ironiją, tarsi apsidrausdama, kad intymus tapatybės aspektas – tikėjimas – net jai pačiai nepasirodytų pernelyg entuziastingas, nes bet koks įvardijimas, ypač tokioje subtilioje srityje kaip tikėjimas, vis tiek nebus tikslus. Todėl – sekant eilėraščių logika – verčiau rinktis ironišką primityvizmą: „Jeigu anapus nieko nėra, / kas perstumdo asteroidus?“ – klausama eilėraštyje „Dvaras Krasnogrūdoje“ (p. 83). Kitas būdas kalbėti apie metafiziką – kelti klausimus, pavyzdžiui: „Nejaugi tikrai egzistuoja neva savastis, kurios / nesužeidė net tėvų girtuoklystės?.. / Iš kur tavje visa tai,

kas buvo ir manyje?“ (eil. „Stojamieji egzaminai“, p. 20); arba kaip eilėraštyje „Prezidento rinkimai“ (p. 18–19):

Kas aš esu? – naktį klausia
savęs narkoleptikas, nutvilkytas
transcendentinio būdravimo.

Ar Visata tikrai egzistuoja? Kodėl
turiu sąmonę? Ar tai mano gyvenimas,
kodėl jis toks apgailėtinas?

Kas mane įtikino, kad esu to vertas?

Gyvenimo suvokimas kaip dovanos, kurios galbūt nesi vertas, ir kartu pripažinimas, kad tas gyvenimas yra „apgailėtinas“, rimtus egzistencinius klausimus nušviečia švelnia ironija, bet nenuneigia metafizinės perspektyvos svarbos.

Jautrumas retoriniame lygmenyje

Kad Kazlauskaitės ironija yra ne reliatyvistinė (t. y. pašiepianti dėl paties pašiepimo, nepripažįstanti vienos tiesos kaip vertybinio pagrindo), bet etiškai angažuota – galima suprasti iš ironiškos kritikos, kuri eilėraščiuose nukreipta į visuomenės ydas: konformizmą, beatodairišką vartotojiškumą, neišmanymą, egocentriškumą ir pan. Eilėraštyje „Rašytojai sukčiai“ (p. 79) ironizuojamas rašytojų egocentriškumas, dėmesio sau socialiniuose tinkluose medžiojimas. Eilėraštyje „Prezidento rinkimai“ (p. 18–19) ironija nukreipta į bebribę pasitikėjimą mokslo pažanga ir visuomenės susireikšminimą:

Pagaliau įrodėme sau, kokie esame svarbūs –
tai dėl mūsų sukasi planeta ir planetos,
<...>

Tokie svarbūs esame čia, po žvaigždėmis,
taip gerai apskaičiuojame išlaidas
ir ledynų slinkimo pagreitį.

Dievas, jei jis tik yra, juk taip pat turėtų
tenkinti teisingus įgeidžius,
vadovautis sveiku protu.

Vis dėlto eilėraščių kalbančioji nėra moralizuotoja, nes ironišką perspektyvą taiko ir sau, pašiepdama savo žmogiškas silpnybes, pavyzdžiui, įnoringumą eilėraštyje „Rugsėjis“ (p. 64–65):

Gydytojai, psichologės, AA,
jūs pavertėte mane normaliu žmogumi.
Dabar atverskite į nenormalų.

Šiose eilutėse ironizuojamas ir šiuolaikinis fizinės bei psichologinės sveikatos „kultas“, siekiantis išgydyti net tuos „nenormalumus“, kuriuos kitais laikais būtų buvę galima traktuoti kaip identitetą; sykiu ironizuojama ir pačios kalbančiosios būseną, kai „visaip negerai“ – ir su „nenormalumo“ diagnozėmis, ir be jų. Eilėraštyje „Phantasia“ (p. 15–16) matome kalbančiosios saviironiją romantiškos svajonės apie genialumą atžvilgiu:

Mūsų dukrai tokie dalykai jau nebedaro įspūdžio,
ji nenori mokytis muzikos. Seniai peraugo Mozarto amžių,
niekada neatvirs vunderkinde, kurios įrašai
dedami į *youtube*.

Kaip matyti, eilėraštyje pašiepiamas ir pačiai kalbančiajai nesvetimas žmogiškas polinkis į tuštybę, pripažinimo ir šlovės troškimas, kurį kursto socialiniuose tinkluose eksponuojami visų laikų ir visų kraštų žmonių genialumo pavyzdžiai.

Taigi Kazlauskaitės poetinė ironija neišderina vertybinės orientacijos. Sørenas Kierkegaard'as etiškai angažuotą ironiją yra pavadinęs „suvaldytąja ironija“ (dan. *kontrolleret ironi*, angl. *controlled irony*) (Kierkegaard 1989: 324). Tokią ironiją – remiantis Kierkegaard'o filosofijos komentarais – sąlygoja individo etinis jautrumas ir žmogiškas netobulumas: vidinis imperatyvas (o etinis klausimas visada yra vidinis imperatyvas) reikalauja, kad individas jį įgyvendintų, tačiau tobulas žmogiškas įgyvendinimas neįmano-

mas, taigi į šį neatitikimą ir savo paties egzistenciją belieka žvelgti ironiškai. Todėl ironija esti nuolatinė žmogaus etinio sąmoningumo palydovė, bet niekada nėra prioritetas: komiškumas *etikui* (etinio sąmoningumo individui) yra kaip „laikinas nukrypimas, daugiau prasiblaškyimo ar pramogos priemonė“, bet pagrindiniu rūpesčiu lieka etinis imperatyvas (Bachmetjevas 2020: 43–45). Panašiai būtų galima pasakyti apie Kazlauskaitės ironiją, kuri, nors išraiškinga ir efektinga, nėra poetinio pasakymo savaiminis tikslas; kitaip nei „grynojo“ postmodernizmo tekstuose, už Kazlauskaitės eilėraščio ironijos galima justti glūdint etinį klausimą.

Kazlauskaitės eilėraščiuose ironiški neatitikimai dažnu atveju išryškėja vaizduojamose socialinėse situacijose. Sekant Kierkegaard'o mintimi, socialinėje plotmėje etikas, kad ir kaip paradoksaliai, „pasirodo ne kaip socialiai įsitraukęs ir atsakingas individas, o greičiau priešingai – kaip socialiai neadekvatus ar net priešiškas socialinėms konvencijoms“ (Bachmetjevas 2020: 44). Kazlauskaitės poetiniuose siužetuose (pvz., eilėraštyje einama į parduotuvę ieškoti pagrindo papūgos narveliui (eil. „Vasaris“), mokomasi vairuoti (eil. „Birželis“), lankomasi pas dietologę (eil. „Rugpjūtis“) ir pan.) subjektės laikyseną galima įvardyti kaip *socialiai nerangią*. Anot amerikiečių kultūros teoretiko Adamo Kotsko, „nerangumo estetika“ (*aesthetic of awkwardness*) (Kotsko 2010: 26) – beje, itin svarbi būtent tūkstantmečio kartos kūryboje, – tai tam tikras socialinės situacijos patyrimo būdas, kai skaitytojui ar žiūrovui ją stebėti gyvai arba tekste gali būti nemalonu, neįauku dėl akivaizdaus, dažnai provokatyvaus socialinių normų neatitikimo. *Socialinis nerangumas* kūrinyje veikia kaip dirgiklis, stimuliuojantis skaitytojų jautrumą. Pavyzdžiui, Kazlauskaitės eilėraštyje „Birželis“ pasakojama istorija apie subjektės patirtį mokantis vairuoti ir bendraujant su instruktoriais:

Pirmiausia manęs paklausė, ar turiu tikrą darbą.
Paskui – kodėl tik dabar sugalvojau vairuoti.

Atsakaiu, kad mano gyvenimas buvo nelengvas,
Tėvams buvo gėda, kad esu lesbietė,
Todėl jie nuo manęs atsiribojo.

Vėliau tapau dar ir girtuokle, tad visi tik išlošė, kad nevairavau.
Po šių žodžių mane, žinoma, nusiuntė psichiatrinei ekspertizei.
Amžinai nepataikau į jokią sistemą.

Kuriama poetinė situacija, kurioje kalbančioji sako ne tai, ką norėtų girdėti institucijos atstovai, ir ne tai, kas priimtina visuomenėje. Kuriamas kalbančiosios „socialinio nerangumo“ ir priešiško socialinėms konvencijoms įspūdis. Tačiau eilėraščio pabaiga perspektyvą apverčia ir leidžia subjektę pamatyti kaip galbūt net etiškai ir moraliai atsakingesnę už „socialiai adekvačią“ visuomenės dalį, kuriai atstovauja tėvų figūra:

Kvotė, kokią mašiną vairuosiu – atsakiau, kad žmonos.
Tada jie nuėjo pasitarti, ar tai įmanoma.

„Bet kam jums vairuoti?“ – Atsakiau, kad reikės
dažnai važinėti pas senstančius tėvus.
Tuos pačius, kuriems manęs gėda.

Eilėrašties kelia klausimą apie tradicinių socialinių konvencijų ir konkretaus asmens – lesbietės moters, sąžiningai vykdančios savo kaip dukters pareigą ir Dievo įsakymą gerbti tėvą ir motiną, – moralinį teisumą.

Rinkinyje *Marialė* galima išskirti bent kelias poetinės intonacijos dominantes: šalia „suvaldytos ironijos“ ryškėja ir kita – postmodernizmo epochoje diskredituotas lyrizmas, tradiciškai suprantamas kaip subjekto tiesioginis, intymus kalbėjimas apie jausmus, vidines būsenas. Eilėraščiuose lyrizmas be ironijos potekusių ryškėja tose poetinėse situacijose, kuriose kalbančioji nuostabą ir estezę patiria kaip transcendentinę būseną. Pavyzdžiui, eilėraštyje „Phantasia“ be ironijos gėrimasi Mozarto muzika:

Kaip visa tai nesvarbu, kai gali svaigintis
baltais ir juodais klavišais, įsimylėti, pereiti
anapus biologijos ir matematikos, net
jeigu neveda Dievo ranka, eiti paskui tą muziką
ir prieiti bedugnę.

Pažiūrėti jai į žydras akis, lyg tai būtų
dangus arba ežeras, ir ištirpti
metafazėje.

Taip pat eilėraštyje „Henryka“ (p. 29) ironija nemaskuojamas estezės išgyvenimas kalbančiajai žvelgiant į gyvą augalą pavasari, net jeigu paties pasaulio atžvilgiu ji skeptiška:

Jau pakaks, viską mačiau, galėčiau ir mirti.
Kiek kartų tariau šį sakinį,
o vis nuostabiau išsiskleidžia garšva.

Augalo gyvybės slėpinys nustelbia įvairiopus žmogiškos patirties subrandintą racionalumą ir abejingumą. Kitame eilėraštyje „Debesų piemenė“ (p. 40) be ironijos stebimasi planetos ekosferos „pakantumu“ nedėkingai ir neatsakingai žmonijai:

Kokio blogio bebūtume prisidirbę debesis
iš lėktuvo vis vien atrodo kaip ir tie ankstesni debesis
kai dar nebuvo tiek chemijos ir plastiko kiekviename
kvėpsnyje ir čiurkšlėje.

Beje, šiose eilutėse debesų ir dangaus figūros gali būti interpretuojamos ir kaip antgamtinio kūrėjo metafora – kūrėjo, kuris pastovus ir kantrus laisvavalės ir maištingos („Kokio blogio bebūtume prisidirbę“) kūrinių atžvilgiu.

Eilėraščiuose „grynas“ lyrizmas – t. y. tiesioginė emocijų raiška be ironiškų dviprasmybių – aiškiausiai matomas tose poetinėse situacijose, kurios susijusios su brangaus žmogaus ilgesiu gedint, kai sakoma: „Pranešk, kad neišnykai“, „Norėčiau, kad būtum pasaulyje, kuriuo nelabai tikėjai“ (eil. „Krištolinis kalnas“, p. 10); „Sulig jos mirties data išnyko akedija – / taip norėtus tikėti, kad tai ji mane užtaria“ (eil. „Henryka“); „Pasvajoju – laikytum už ramos, / nuo tada, kai žadėjai pasupt“ (eil. „Lydiminė žemdirbystė“, p. 80); „duok man regimą ženklą, kad nepyksti“, „paskutinė, kaip dabar / madinga sakyti, vasara, bet aš vis dar taip pat / / ilgiuosi tavęs, mano meile“ (eil. „Kultūros naktis“, p. 14). Pastarojoje

citatoje ironija šmėsteli intertekstine nuoroda į populiarią istoriko Norberto Černiausko knygą (1940: *Paskutinė Lietuvos vasara*, 2021) – beje, pasakojančią apie naivų pasitikėjimą gyvenimu istorinės katastrofos akivaizdoje, tačiau šis ironiškas atspalvis nepaveikia kalbančiosios santykio su adresatu – mylimu žmogumi, kurio ilgisi. Toks tiesioginis lyrinio „aš“ intymus jausmingumas, palyginus su postmodernistine pasaulėvoka, skamba naujai, kaip ir žmogiško solidarumo ilgesys, humanistinės intencijos. Pavyzdžiui, eilėraštyje „Sausis“ (p. 52–53) sakoma:

Lūpomis skaitau brevijorių, tarsi kalbėčiau su tavimi.
Noriu tarti kilnius ir gražius žodžius.
Kad tai būtų panašu į meilę.

O aš trokštu tik artumo, ir tai nuneša anapus rampos.
Kartu tapti geresniais žmonėmis.

Kaip matyti citatoje, lyrinis „aš“ sąmoningai siekia „perauklėti“ savastį, rinkdamasis kalbėti kilniais žodžiais ir tokiu būdu mokytis meilės. Šmėstelinti subtili ironiška intonacija (hiperbolizuojantis šnekamosios kalbos posakis: „nuneša anapus rampos“) tik sustiprina emocinę įtaigą – kuria jausmo autentiškumo, sąžiningumo, nuoširdumo įspūdį.

Žvelgiant į eilėraščių rinkinio visumą matyti, kad ne tik meilės ir ilgesio tematikos eilėraščiuose, bet ir kitose poetinėse situacijose ryškėja kalbančiosios egzistencinis romumas, leidžiantis žmogišką solidarumą priimti kaip neišvengiamybę ir kartu vertybę (eilėraštyje „Dvaras Krasnogrūdoje“ (p. 83) sakoma: „Visi žmonės susiję vieni su kitais, net po žeme / Jie susiraizgę kaip šaknys“). Kazlauskaitės poetiniame pasaulėvaizdyje branginamos artimųjų rūpesčio apraiškos, nesureikšminant žmogiškų silpnybių ir ribotumų kaip žemiškos neišvengiamybės, apie kurią galima pasakyti: „Kaip visa tai nesvarbu“ (eil. „Phantasia“). Būtent kaip artimųjų meilės išraišką eilėraštyje „Primokiau tave visokių išnykusių žodžių...“ (p. 43–44) kalbančioji aiškina dukrai savo paveldėtų kalbinių tarmybių reikšmes:

tuose juokinguose žodžiuose kaip fosilijose
atsispaudė rūpestis – dėl tavęs, kurios dar nėra;
kuri tik gyvensi.

Kam mums jų reikia, tų senoviškų žodžių?
Arba kvailų savos kūrybos švelnizmų?
Tai meilės kalba.

Jonathanas Culleris (2015: 131), ištyręs lyrikos sampratų istoriją, šiandien siūlo lyriką suprasti ne kaip lyrinio subjekto emocijų ar eilėraščio autoriaus vidinių jausenų raišką, bet kaip ritualizuotą kalbėjimo formą, skirtą pakartoti ir iš naujo aktyvuoti emociines būsenas. Taip žiūrint, lyrinis „aš“ eilėraštyje yra ne pastovus konkretaus asmens balsas, bet veikiau kintama pozicija, kurią įprasmina kaskart kitas skaitytojas ar atlikėjas. Taigi lyrika suprantama kaip potencialus tam tikrų emociinių būsenų sklaidos šaltinis, tarpininkaujantis emociinės bendruomenės (*affective community*) kūrimui ir jausmų struktūrų iteracijai (Culler 2015: 305). Remiantis šia teorija, lyrinis Kazlauskaitės eilėraščių registras suprastinas ne tiek kaip autobiografinės patirties refleksija, bet veikiau kaip pačių būsenų – rūpesčio, artumo, ilgesio, gedėjimo, skausmo, emocinio pažeidžiamumo – išryškinimas kaip bendražmogiškos patirties, arba, Jonutytės žodžiais, – tos „karkasinės medžiagos, kurią <...> turim visi tą pačią“ (Jonutytė 2026). Taigi galima manyti, kad lyrika, lyriškumas kultūroje atlieka ritualinę jautrumo ir emocijų derinimo funkciją sekuliariame pasaulyje.

Vis dėlto, nors rinkinio *Marialė* eilėraščiuose ryškiausiai, palyginus su ankstesne Kazlauskaitės kūryba, perteikiamas emocinis atvirumas ir pažeidžiamumas, tai nereiškia, kad lyrinio „aš“ santykis su pasauliu ir sociumu čia tapęs vienareikšmis ir nekomplikuotas. Šioje plotmėje justu nuolatinė įtampa tarp krikščioniškos-humanistinės intencijos mylėti artimą ir susvetimėjimo, nepasitikėjimo, ironijos, kaip sakoma eilėraštyje „Marijos kapinėse“: „Dabar aš myliu šiuos žmones. / Jie guli čia ramūs, nieko pikto / negali man padaryti.“ Arba eilėraštyje „Vasaris“ (p. 55):

Arba sėdžiu su dukra KFC, įeina normalios išvaizdos jaunuolis,
atsisėda prieš mus, o man vaidenas, kad kuprinėje jis turi bombą.
Per daug filmų apsivartojusi.

Taigi, viena vertus, norima atsiverti žmonėms, kurti empatinį ryšį, pasitikėti pasauliu; kita vertus, kalbančioji jaučia kone instinktyvų gynybiškumą ir įtarumą žmonių atžvilgiu.

Svarbu pastebėti ir tai, kad subjektės pasaulio percepciją ir jautrumą veikia medijuota šiuolaikinio žmogaus aplinka – filmai, socialiniai tinklai (eil. „Rašytojai sukčiai“, p. 79; eil. „Gruodis“, p. 68–69), elektroninis paštas kaip svarbi kasdienybės dalis (eil. „Pirmutinė atostogų diena“, p. 71–72). Neatsitiktinai ir eschatologinis vaizdinys Kazlauskaitės poezijoje siejamas su šiuolaikinių skaitmeninių sistemų žlugimu (galima prisiminti rinkinio *Singers- Traum* (2016: 7) eilėraštyje kuriamą pasaulio pabaigos vaizdą: „kai įvyks skaitmeninės infrastruktūros krizė ir tinklai sprogs vienas nuo kito“ (eil. „Pokalbis su Vilniaus Gaonu“)). Lyrinio subjekto *įtinklinta* (Pikurecky 2024: 65), t. y. su skaitmeninių socialinių tinklų patirtimi susieta ir fragmentuota, savivoka byloja apie šiuolaikinio žmogaus nerimą, stimuliuojamą daugybės skirtingų dirgiklių.

Jautrumo aspektas šiuolaikinėje estetikoje ir Kazlauskaitės poezijoje

Kazlauskaitės poezijoje pastebėtas etinio ir estetinio jautrumo apraiškas galima sieti su šiuolaikinėje, post-postmodernioje, kultūroje vyraujančiu jautrumo etosu⁶. Anot kultūros teoretikų (Vermeulen, van den Akker 2010: 2), šiuolaikinės kultūros jautrumo aspektą paskatino XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje pasaulį sukretusios negandos: nauja teroro išpuolių banga, skaitmeninių technologijų plėtra bei geopolitinis nestabilumas, finansinės krizės, ekologinės katastrofos, pažadinusios žmoniją iš reliatyvistinio

⁶ Plačiau žr.: Vermeulen, van den Akker 2010: 10; van den Akker, Gibbons, Vermeulen 2017: 6; Kelly 2024: 21.

transo ir sugražinusios į rūpesčio ir nerimo dėl pasaulio ateities persmelktą realybę. Nors Lietuvoje ir visoje Rytų Europoje dėl istorinės atminties gyvastingumo postmodernizmas neįgijo žaismingo vertybinio reliatyvizmo pavidalo kaip Vakarų kultūrose, tačiau post-postmodernybės būklė visame globalizuotame, arba neoliberaliame, pasaulyje reiškiasi labai panašiai.

Menotyrininkai, kultūros teoretikai šiuolaikiniame, maždaug po 2000-ųjų kuriamame, mene pastebi atgimusį idealizmą, emocijų svarbą, vaikiško naivumo siekį kaip atsaką postmoderniajai ironijai ir intelektualizmui (Vermeulen, van den Akker 2010: 4). Tai liudija afekto, intuicijos, moralinio jautrumo prioritetą šandienos kultūroje, tačiau galutinai neatsisakoma postmodernizmo epochoje išsiugdytos ironiškos žiūros. Vis labiau išvirtinta šios naujos kultūros būklės pavadinimas – *metamodernybė*, kuriuo nusakomas XXI a. kultūrą persmelkęs hibridiškumas, kylantis iš skaitmeninių technologijų patirties ir prieštaringų impulsų – ironijos ir moralinio išsipareigojimo – persipynimo (Vermeulen, van den Akker 2010: 3–8).

Metamodernybės epochai būdingo jautrumo, neironiško emocinio išgyvenimo tendencija teoretikų yra įvardijama įvairiai: *afekto sugrįžimu* (Gibbons 2017: 85), *postironija* (Konstantinou 2016: 37–38; Konstantinou 2017: 88), *romantiniu posūkiu, naujuoju romantizmu* (Vermeulen, van den Akker 2010: 7–9), *performatizmu* (Eshelman 2017: 183), *naujuoju nuoširdumu* (Kelly 2024) arba tiesiog *metamodernistiniu jautrumu (metamodern sensibility)* (Vermeulen, van den Akker 2010: 2; Rustad, Schwind 2017: 131–145). Visais šiais atvejais kalbama apie šiuolaikinės kultūros ir meno atsigręžimą į etinius klausimus ir emocijas bei tokios laikysenos vidinį prieštaringumą, kylantį iš nuolatinės akistatos su potencialiu ironišku komentaru. *Metamodernizmas* ir apibrėžiamas kaip „*osciliaovimas* tarp modernistinio entuziazmo ir postmodernistinės ironijos“ (Vermeulen, van den Akker 2010: 8–9), nes dabarties kultūra tarsi siekia sinchronizuoti nesuderinamybes: etinį jautrumą ir ironišką

atliepą – „viską vienu metu“ (perfrazuojant šiuolaikinio meno parodos⁷ pavadinimą).

Kaip parodė eilėraščių analizės, Kazlauskaitės poezijos jautrumas taip pat „osciluoja“ tarp ironijos ir emocinio pažeidžiamumo, stimuliuojamo skirtingų dirgiklių (pasaulio geopolitinių tragedijų ir nuojautų, nusikaltimų žmonijai, ekologinių katastrofų, skaitmeninių technologijų, asmeninių netekčių, gedulo, ligos). Atsižvelgiant į Kazlauskaitės poetinio pasaulėvaizdžio vertybinius orientyrus: politinį ir ekologinį sąmoningumą, empatiją, *queer* savivoką, – jos poetiką paranku apibūdinti *postironijos* sąvoka (Konstantinou 2017: 88–97), kuria pabrėžiama ne ironijos pabaiga, bet nauji ironijos vertybiniai orientyrai. Beje, viena būdingiausių *postironijos* estetinių išraiškų laikomas „santykių vaizdavimo menas“ (*relational art*), tiesiogiai susijęs su Kazlauskaitės eilėraščių analizėje jau minėta „nerangumo estetika“ kaip skaitytojų ar žiūrovų etinio jautrumo stimuliavimo strategija (Konstantinou 2017: 98).

Emocinį pažeidžiamumą kaip vertybę Kazlauskaitės poezijoje perteikia lyriškumo tropas – kalbėjimas pirmuoju asmeniu apie jausmus, „rizikuojant“ skambėti sentimentaliai. Apie tokią „riziką“ perspėjo „naujojo nuoširdumo“⁸ tendencijos pradininku laikomas

⁷ „Gen Z: Viskas vienu metu“. Šiuolaikinio meno paroda. Kuratorius Michailas Novotný, ko-kuratorius Marius Armonas. MO muziejus. Vilnius. 2026-04-18–2026-08-30. <https://mo.lt/ivykiai/genz/>.

⁸ „Naujasis nuoširdumas“ kaip reiškinys ir sąvoka apie 1990-uosius beveik paraleliai formavosi tiek Amerikos, tiek Rusijos kontekstuose. Rusų konceptualistas menininkas Dmitry Prigovas, kartu ir Mikhailas Epsteinas, „naująjį nuoširdumą“ apibrėžė kaip grįžimą prie lyrikos ideologizuotoje postmodernistinėje aplinkoje (žr. Epstein 2015: 543–544). Pagrindinis skirtumas nuo amerikietiškosios koncepcijos yra tai, kad pastaroji siekė atsakyti televizinės ironijos cinizmui ir besubjektei estetikai, o Rusijoje ieškota alternatyvos ideologizuotam, su oficialios politinės sistemos kritika susijusiam postmodernistiniam diskursui. Anot Alexejaus Yurchako, pastaraisiais dešimtmečiais Rusijoje „naujojo nuoširdumo“ stilistika atpažįstama nostalgikuose diskursuose apie Sovietų Sąjungos kultūrą, kuri matoma kaip šiandieniniams hipsteriams mielas vintažas be politinio vertinimo (žr. Yurchak 2010: 264).

amerikiečių filosofas ir rašytojas Davidas Fosteris Wallace'as (1962–2008), kai, reaguodamas į XX a. paskutiniais dešimtmečiais Amerikos kultūroje vyravusią televizinę ironiją, ragino rašytojus literatūroje kurti alternatyvų, televiziniam cinizmui ir postmodernistinei ironijai oponuojantį balsą – nuoširdų, atliepantį realius žmogiškus rūpesčius (Wallace 1993: 153–193). Kazlauskaitės poezijoje šią „riziką“ suvaldo kalbančiosios kultūrinis akiratis, kuris yra vadinamojo „naujojo nuoširdumo“ viena svarbiausių sąlygų, nes naujasis nuoširdumas – tai tarsi metanuoširdumas, absorbavęs visas istoriškai ankstesnes kultūrinės nuoširdumo, sentimentalumo reikšmes ir dabar sąmoningai aktualizuojantis, Wallace'o terminais kalbant, *single entendre* – akivaizdų vienareikšmiškumą, tiesmuką sentimentalumą, ignoruojant įmanomas ironiškas potekstes (Kelly 2024: 19). Kazlauskaitės poezijoje lyrinį polėkį neretai palydi ironiškas komentaras (pvz., „ir tai nuneša anapus rampos“), tačiau išlaikomas emocinio atvirumo, pažeidžiamumo įspūdis ir posthumanistinė intencija siekti empatinio santykio su pasauliu ir kitais žmonėmis. Posthumanistinę pasaulėvoką žymi išcentruotas, į save nesutelktas subjektyvumas, kai svarbesnė esti pasakojamo veiksmo aplinka, sąveikavimas su ja, neturint aiškaus centro (Jonutyte 2025: 299). Pastebėtina, kad Kazlauskaitės poezijos subjektyvumas neapsiriboja individualia lyrinio „aš“ perspektyva, bet apima platesnį santykį su pasauliu ir įvairiomis gyvybės bei daiktiškumo formomis (plg. eilėraščius „Katinas klausosi tikybos pamokos“, „Elementorius“).

Kad metamodernistinis jautrumas – dėl interneto ir socialinių tinklų paskatintos globalizacijos – tapo kone universalija, daugeliui, ypač tūkstantmečio kartai, bendra „jautrumo forma“, byloja įvairių neoliberalioje ekonomikoje dalyvaujančių šalių mene ir literatūroje plėtojamose panašios temos ir estetinės linkmės: pavyzdžiui, tiek Amerikos, tiek mažų Europos šalių⁹ šiuolaikinė poezija pasižymi

⁹ Pvz., Karelis Piorecky pristato dabartinės čekų poezijos panoramą, atkreipdamas dėmesį į dominuojančią subjektyvumo raišką – tinklinio (*networked*), hibridiško pobūdžio lyrinio subjekto figūrą, atitinkančią metamodernybės kultūrinę logiką (Piorecký 2024).

kalbančiojo subjekto padidėjusiu dėmesiu psichologinėms būsenoms, kompleksams, šeimos istorijai ir santykiams, psichoterapiniu išpažintiškumu, posthumanistine pasaulėvoka, rūpesčiu dėl socialinių pasaulio problemų, politiniu angažuotumu (nors gana konjunktūrišku – nukreiptu į kapitalizmo kritiką, ekologinį sąmoningumą)¹⁰.

Kazlauskaitės poezija gali būti siejama su metamodernistiniu jautrumu, tačiau joje ryški egzistencinė ir metafizinė problematika bei religinių klausimų refleksija rodo platesnį ontologinį interesą.

Išvados

Kazlauskaitės poezija, ypač knyga *Marialė*, yra parankus šaltinis kultūrologiniam svarstymui apie šiandieninės poezijos kalbą ir pasaulėvokos pokyčius. Sąmoningumo kaitą geriausiai perteikia naujas tradicinių vaizdinių perprasminimas: kaip parodė analizė, Kazlauskaitės poezijoje tėvynės sąvoka peržengia lokalią gimtinę, ji plečiama iki emocinių ryši pabrėžiančios *Heimat*, iki globalių krizių veikiamo pasaulio, iki visos planetos, kurioje kiekviena gyvastis, kiekvienas žmogus, ypač ištiktas nelaimės, yra „tavo artimas“ ir tėvynainis. Šeimos samprata Kazlauskaitės poezijoje plečiama nuo kultūrinėje tradicijoje idealizuoto modelio iki netobulų, vienas kito lūkesčių neatitinkančių, tačiau dėl dekalogo ar humanistinio solidarumo vis tiek vienas kitam išsipareigojusių žmonių bendrystės. Vis dėlto šiandienos žmogaus tapatybė remiasi ne tiek iš šeimos paveldėtu socialiniu statusu ir savivaizdžiu, kiek individualia savivoka ir savikūra. Religija Kazlauskaitės poetiniame pasaulyje suvokiama pirmiausia kaip asmeninis metafizinių ir religinių klausimų kontempliavimas, kritinis religijos institucijos persvarstymas, sykiu ieškant tradicijoje atramos. Santykis su tra-

¹⁰ Andrius Jakučiūnas (2026), svarstydamas apie poetinės kalbos asmeniškumą ir intymumą, kelia mintį, kad prie šio pokyčio galbūt prisideda sumenkęs visuomenės humanitarinis raštingumas ir atrofavęsis gebėjimas suprasti ironiją, todėl įsitvirtina vienaprasmė, lengvai suprantama ir aiškiai artikuliuota estetinė kalba (žr. Jakučiūnas 2026).

dicinėmis vertybinėmis kategorijomis grindžiamas ne tradicijos inercija, bet individualiu pasirinkimu pagal asmeniškai svarbias vertybes: politinį-ekologinį sąmoningumą, individualizmą, post-humanistinę jauseną, asmenines patirtis, emocines būsenas.

Kazlauskaitės ironijos ir eilėraščių lyriškumo analizė taip pat išryškino etinio jautrumo svarbą. Ironija Kazlauskaitės poezijoje yra santūri, suvaldyta etinio rūpesčio. Lyrinės intonacijos, kuriomis perteikiamos ilgesio, nuostabos, estezės patirtys, liudija šiandieninėje visuomenėje atgimstantį bendrystės, pasitikėjimo žmonėmis poreikį ir transcendencinės perspektyvos ilgesį. Kazlauskaitės poezijoje ironijos ir lyrikos „galynėjimasi“ galima matyti dabarties kultūros tendencijų – *postironijos* ir *naujojo nuoširdumo* – kontekstuose, perteikiančiuose įtampą tarp visuomenės kritikos ir žmogiškos bendrystės siekio. Kazlauskaitės poezijoje jautrumo etosas reiškiasi kaip atsakas į daugialypį nerimą: metafizinės perspektyvos ilgesys byloja apie vilties poreikį, o etinis jautrumas atsiskleidžia kaip esminė prasmingo buvimo šiandienos pasaulyje laikysena.

Literatūra

Arendt, H. 2015 [orig. 1964]. *Eichmannas Jeruzalėje. Ataskaita apie blogio banalumą*. Vertė Vilius Bartninkas. Vilnius: Aidai.

Bachmetjevas, V. 2020. Suvaldyta ironija Kierkegaard'o mąstyme: išorybės ir vidujybės aspektai. *Darbai ir dienos* 74, 35–52. <https://doi.org/10.7220/2335-8769.74.2>.

Baer, A., Sznajder, N. 2016. *Memory and forgetting in the post-Holocaust era: The ethics of never again*. Abingdon: Routledge.

Bernotas, S. 2022. *Autobiografinio rašymo strategijos Mindaugo Nastarovičiaus poezijoje*. Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Butnoriūtė, N. 2025. Priešgynos polilogai. *Literatūra ir menas* 14 (3818). <https://literaturairmenas.lt/literatura/neringa-butnoriute-priesgynos-polilogai>.

Cibarauskė, V. 2018. Išpažintys pačiai sau, arba įveikti poeziją. *Literatūra ir menas* 14 (3658). <https://literaturairmenas.lt/literatura/virginija-cibarauske-ispazintys-paciai-sau-arba-iveikti-poezija>.

Culler, J. 2015. *Theory of the Lyric*. Cambridge: Harvard University Press.

Daujotyūtė, V. 2024. Poezija: dienoraštis? laikraštis? *Šiaurės Atėnai*. <https://www.satenai.lt/2024/11/08/poezija-dienorastis-laikrastis/>.

Dimock, M. 2019. *Defining generations: Where Millennials end and Gen-*

eration Z begins. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/>.

Epstein, M. 2016 [orig. 1999]. Conclusion. On the Place of Postmodernism in Postmodernity. *Russian Postmodernism: New Perspectives on Post-Soviet Culture*. Ed. by M. Epstein, A. Genis, S. Vladiv-Glover. New York, Oxford: Berghahn Books, 542–554. <https://doi.org/10.2307/j.ctt13wwz5x.31>.

Gibbons, A. 2017. Metamodern affect. *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*. Rowman & Littlefield International, 83–86, 117–130.

Grigoravičienė, E. 2018. *Ar tai menas, arba Paveikslo (ne)laisvė*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Inter se.

Jakučiūnas, A. 2026. Ką reiškia žodžiai? *Literatūra ir menas* 4 (3830). <https://literaturairmenas.lt/publicistika/andrius-jakuciuonas-ka-reiskia-zodziai>.

Jankauskas, G. 1993. Postmodernizmas: konceptualinė bazė, bruožai, pragmatika. *Postmodernizmo landšaftai*. Sud. P. Čepulis. Šiauliai: Repriza, 3–38.

Jonutytė, J. 2025. *Sniego spalva per balta: Norma ir galia sakytiniuose gyvenimo pasakojimuose*. Vilnius: Hubris.

Jonutytė, J. 2026. Šito laiko knyga: trys „Marialės“ pamokos. *Šiaurės Atėnai*. <https://www.satenai.lt/2026/03/27/sito-laiko-knyga-trys-mariales-pamokos/>.

Kaziliūnaitė, A. 2020. Ar tikrai šiuolaikinė lietuvių poezija apolitiška? *Literatūra ir menas* 15 (3709). <https://literaturairmenas.lt/literatura/ausra-kaziliunaite-ar-tikrai-siuolaikine-lietuviu-poezija-apolitiska>.

Kazlauskaitė, G. 2016. *Singerstrraum: eilėraščiai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

Kazlauskaitė, G. 2025. *Marialė: eilėraščiai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

Kelly, A. 2024. *New sincerity: American fiction in the neoliberal age*. Stanford University Press.

Keršytė, N. 2000. Šiuolaikinė literatūros tekstų interpretacija: subjekto sugrįžimas. *Literatūra* 39–42 (1), 55–61. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367180498637/J.04~2000~1367180498637.pdf>.

Kierkegaard, S. 1989 [orig. 1841]. Irony as a Controlled Element, the Truth of Irony. *Kierkegaard's Writings, II: The Concept of Irony with continual reference to Socrates*. Ed. and transl. with the introductions and notes by Howard V. Hong and Edna H. Hong. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 324–329.

Konstantinou, L. 2016. *Cool characters: Irony and American fiction*. Harvard University Press.

Kotsko, A. 2010. *Awkwardness: An essay*. Winchester: O Books.

Kvietkauskas, M. 2025. Daiktavardėjimo kaita. *Metai* 8–9. <https://www.zurnalasmetai.lt/mindaugas-kvietkauskas-daiktavardejimo-kaita/>.

Piorecký, K. 2024. Post-Communist Czech Poetry on the Road to Metamod-

ernism. *Ideology and Politics Journal* 25 (1), 53–80. <https://doi.org/10.36169/2227-6068.2024.01.00003>.

Pulkauninkė, I. 2024. Nuo švento išsipildymo iki pasidarytinės tuštumos: motinystės patirčių retrospektyva ir dabartis literatūroje. *Lituanistica* 70 (2 (136)), 163–171. <https://doi.org/10.6001/lituanistica.2024.70.2.6>.

Rustad, G. C., Schwind, K. H. 2017. The Joke That Wasn't Funny Anymore: Reflections on the Metamodern Sitcom. *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*. Rowman & Littlefield International, 131–145.

Sadauskaitė-Varnelė, K. 2021. Tarp kultūros ir barbarų: Giedrės Kazlauskaitės eilėraščių „Venecijietiška kaukė...“ semiotinė analizė. *Semiotika* 16, 164–185. <https://doi.org/10.15388/Semiotika.2021.12>.

Sontag, S. 2020 [orig. 1966]. Atsižadėjime interpretavimo. Vertė Paulius Jevsejevas. *Metai* 11. <https://www.zurnalasmetai.lt/susan-sontag-atsizadekime-interpretavimo/>.

Starodubova, B. 2025. (Post)humanistinis žmogaus įvaizdis Ievos Toleikytės prozoje ir poezijoje. *Darbai ir dienos* 83, 71–84. <https://doi.org/10.7220/2335-8769.83.5>.

Sverdiolas, A. 2000. Rėtis ir korys: dabartinės lietuvių kultūros erdvėlaikio ypatybės. *Metmenys* 79, 12–35.

Trilupaitytė, S. 2017. Kūrybos laisvės diskursai vėlyvojo sovietmečio ir pirmųjų Nepriklausomybės metų Lietuvos dailės gyvenime. *Menotyra* 14 (2), 1–19. <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:j.04~2007~1367158889552/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.

Van den Akker, R., Gibbons, A., Vermeulen, T., eds. 2017. *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*. Rowman & Littlefield International.

Vermeulen, T., Van den Akker, R. 2010. Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture* 2 (1), 56–77. <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>.

Wallace, D. F. 1993. E Unibus Pluram: Television and U.S. Fiction. *Review of Contemporary Fiction* 13 (2), 151–194. https://jsomers.net/DFW_TV.pdf.

Yurchak, A. 2008. Post-Communist Sincerity: Pioneers, Cosmonauts, and other Soviet heroes born today. *What is Soviet now?: Identities, legacies, memories*. Ed. by T. Lahusen, P. H. Solomon, Jr. LIT Verlag, 258–276.

Žemaitytė, U. 2025. *Išpažintinė Giedrės Kazlauskaitės poezija*. Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:238878091/MAIN>.

Žilinskienė, L., Kraniauskienė, S. 2025. Generational identity of Lithuanians born between 1980 and 2000. *Lithuanian society in transition: social transformations and generational identity*. Ed. by L. Žilinskienė, S. Kraniauskienė, M. Ilic. London: Routledge, 9–29. <https://doi.org/10.4324/9781032686882-2>.